

УДК 339.9:37

Красовська О. Ю.

Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля

ГЛОБАЛЬНЕ ОСВІТНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

У статті розглянуто освіту з позицій глобалізації та маркетинга. Обґрунтовано структуру глобального освітнього середовища. Автор виділяє та аналізує основні фактори глобального освітнього середовища.

Ключові слова: освіта, освітня система, глобалізація, макро- та мікрофактори, глобальне освітнє середовище.

Постановка проблеми. Сучасний світ демонструє посилення глобальної взаємозалежності, яка охоплює усі сфери життя, у тому числі, і освіту. На початку XXI століття 5% сукупної робочої сили було задіяне у сфері освітніх послуг, близько 2 трлн. дол. щорічно витрачається на здійснення освітнього процесу у всіх країнах світу. «Інтернаціоналізація та глобалізація суспільства призвели до того, що зміни в одній галузі дуже швидко переносяться на інші, підсилюючи взаємозв'язок та взаємозалежність цих сфер. За таких умов отримані знання в певній системі суспільно-соціальних координат швидко втрачають свою цінність» [1, с. 103]. Про це свідчить і зростаюча мобільність студентів – за останнє десятиріччя на 80%, у 2011 р. 4 млн. студентів отримували освіту поза межами власних держав.

Важливість обраної проблематики змушує постійно повертатись до неї, знаходячи нові шляхи розвитку сучасної освіти та розробки затребуваного міжнародною спільнотою освітнього продукту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впливу глобалізаційного середовища на освітню сферу достатньо широко висвітлюється в роботах зарубіжних вчених: З. Баумана, Д. Белла, Г. Беккета, Ж. Делора, Д. Денмана, Ф. Кумбса, Е. Тоффлера та ін. Вітчизняні вчені також не стають осторонь даної проблеми. Зокрема в роботах А. Павленко, І. Каленюк, Л. Антонюк, В. Шейко, А.Поручника досліджується досвід західних освітніх систем, виділяються шляхи удосконалення освіти України. В роботах Ж. Малахової, Л. Гаєвської, С. Шерстобітової, Б. Холода освіта розглядається як продукт суто національної економіки, який потребує просування на глобальний ринок. В інших дослідженнях, представлених науковцями країни виділяються загальні тенденції глобалізації освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на величезну кількість наукових праць з проблем глобалізації освіти, в них не йдеться про власне саму структуру глобального середовища в контексті освіти, і ролі освіти в процесах глобалізації світового середовища.

Мета статті. Враховуючи вищесказане, метою статті виступає виділення структурних елементів глобального середовища освіти та визначення загальних факторів впливу.

Виклад основного матеріалу. На початку XXI століття у наукових колах з'явилося поняття «глобалізація освіти», яке за думкою Н.Чернікової означає об'єктивний процес, який обумовлений глобалізацією важливих сфер людської діяльності, що веде до поступового формування єдиного світового освітнього простору шляхом виведення таких явищ, як інтернаціоналізація, інтеграція, гармонізація в освіті на новому більш високому рівні [2, с. 20]. А. Ліферов бачить глобалізацію

освіти в інтерактивному підході до навчання, заснованому на центральних проблемах виживання людини та співробітництва різних спільнот в рамках глобального суспільства [3, с. 41]. Дані тлумачення підкріплюються сучасними тенденціями розвитку освіти, які можна узагальнити наступним чином:

- зростання глобального попиту на освітні послуги, зростання кількості суб'єктів ринку освітніх послуг [4, с. 8];

- зростання мобільності студентів та викладачів, інтенсифікація міжнародних наукових досліджень, зростання співробітництва між університетами [5];

- загострення конкуренції між університетами, транснаціоналізація освіти, автономізація університетів, посилення координації між навчальними закладами та бізнесом [5];

- уніфікація освітніх продуктів, програм, визнання дипломів, розвиток паралельної освіти, поширення мережевих університетів [6, с. 21].

Разом з цим, формується і новий підхід до розуміння освіти – освіта все більш переходить в ринкову категорію, тобто виступає продуктом процесу обміну, формується глобальний ринок освітніх послуг. Така ситуація містить в собі як позитивні, так і негативні риси. Серед позитивних необхідно виділити інтеграцію, демократизацію, гуманізацію, індивідуалізацію, всезагальність та вседоступність. Серед негативних – втрата фундаменталізму, погіршення якості освіти, розгляд знань як товару без його соціальної (моральної, духовної тощо) цінності. Як слушно висловився В.А. Садовничий: «Зараз найбільш широко пропалований став погляд на систему освіти переважно як на сферу послуг» [7, с. 10].

З метою мінімізації впливу негативних рис глобалізації освіти доцільним є виділення рівнів освіти та виявлення всіх факторів того «глобального» середовища, в якому розвивається сучасна освіта на кожному рівні. Подібна структуризація дозволить збалансувати класичні цінності освіти та сучасні ринкові можливості освітньої системи.

В загальному сенсі, освіта є процесом передачі та отримання певних знань та навичок через навчання. Водночас, освіта несе в собі важливу виховну функцію за допомогою якої відбувається соціальна адаптація людини. Крім того, через освіту держава (або певна громада) реалізує власні інтереси, передаючи людині свої цінності, традиції, культуру тощо.

Тобто, в глобальному контексті, освіта виступає процесом передачі накопиченого знання, цінностей від одного покоління іншому. Звідси, глобальна освітня система є соціальним інститутом суспільства, який функціонує в глобальному середовищі в інтересах суспільства. Глобальна освітня система складається з регіональних, національних та локальних освітніх підсистем (рис. 1).

Рис. 1. Структура глобальної освітньої системи

Реалізуючі процес освіти на локальному рівні, місцева громада передає власні, самобутні цінності учням. Держава формує національну систему освіти через мережу навчальних закладів, які реалізують на місцях загальнонаціональну освітню політику, яка враховує інтереси держави. Щодо регіональної системи освіти, то вона формується під впливом традицій освітньої діяльності, які склалися у певній географічній місцевості. Так, можна виділити американську, європейську, азіатську регіональні освітні системи.

Враховуючи тенденцію до маркетизації освіти та виходячи з розуміння освіти та глобальної освітньої системи і необхідно розглядати категорію «глобальне середовище освіти» («глобальне освітнє середовище»).

Теорія маркетингу виділяє макро- та мікросередовище, до яких відповідно відносять економічні, політико-правові, технологічні, соціальні фактори та споживачів, постачальників, конкурентів, контактні аудиторії. Отже, виходить що до глобального середовища входять і макрофактори, і мікрофактори. Набір даних факторів має безпосередній вплив на освіту, і в глобальних масштабах не може контролюватись окремою освітньою системою. Опосередковано, всі підсистеми глобальної освітньої системи впливають на глобальне освітнє середовище (рис. 2).

Серед економічних факторів найбільше значення мають два – фінансування освіти та добробут населення. Саме ці два фактори формують якість пропозиції освітнього продукту та попит на нього. Разом з цим, обсяги фінансування залежать від стану національних економік, так як і добробут потенційних споживачів. Якщо у США та країнах ЄС на освіту виділяється 5,6 – 8,5 % від ВВП, в Україні на освіту виділяється близько 6,4% від ВВП (табл. 1). Співставивши дані по названим

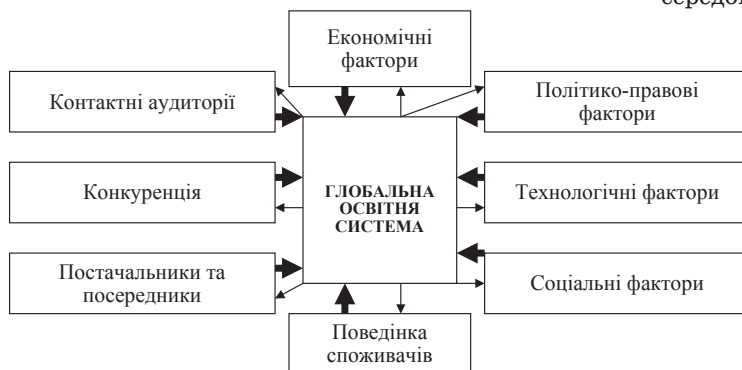

Рис. 2. Структура глобального освітнього середовища

Примітка: жирною стрілкою позначено прямий вплив, тонкою – опосередкований.

двом факторам, можна зробити висновок про значні розбіжності між якістю та доступністю освіти в різних країнах світу.

Таблиця 1
Обсяги фінансування освіти та ВВП в деяких країнах світу (дані за 2012р.)

Країна	Обсяги фінансування освіти, % від ВВП	ВВП, млрд. дол. США
Данія	8,5	235
Швеція	7,4	411
Фінляндія	6,5	209
Україна	6,4	338
Швейцарія	6,0	426,8
Білорусь	6,0	147
Франція	5,9	2372
США	5,6	15685
Угорщина	5,5	220
Великобританія	5,4	2333
Нідерланди	5,4	724
Польща	5,4	854
Литва	5,2	70,1
Німеччина	4,6	3349
Словаччина	4,3	137
Молдова	4,3	12,19
Росія	3,6	3373
Румунія	3,4	352

Джерело: Всесвітній банк [8]

Щодо політико-правових факторів, тут також можна виділити два основних: по-перше, це право людини на освіту, яке задекларовано у статті 26 Загальної конвенції про права людини [9]; по-друге, це політика експансії, яку проводять найпотужніші держави світу, насамперед, США, країни ЄС, Росія. Право людини на освіту дозволяє розглядати все населення планети як потенційних споживачів освітніх послуг та продуктів. Політика експансії США, країн ЄС в освітній сфері направлені на формування нових ціннісних орієнтирів людини, нових потреб в освітньому продукті, який, відповідно, можна отримати лише в даних країнах. Завдяки цьому дані країни залучають до себе талановитих студентів, науковців, працівників і формують власний інноваційний потенціал.

Інформатизація суспільства, що набуває останніми роками глобального характеру, є одним із стратегічно важливих напрямів розвитку цивілізації, результати якого яскраво проявляються вже сьогодні. Інформатизація виступає головним технологічним фактором глобального освітнього середовища. Інформатизація виражається, насамперед, через комп'ютеризацію освітнього процесу та розширення мережі Інтернет, що, в свою чергу, сприяє розвитку дистанційної освіти та поширенню мережних університетів. Комп'ютер давно став тотальною технологічною машиною, яка поєднала в собі текст, зображення і звук, що є його головним достоїнством при використанні в освітньому процесі.

Інтернет нестримно поширюється по всьому світу, міцно увійшовши в освітній процес. В середині 2012 р. біля 2,26 млрд. людей мають доступ до мережі Інтернет, тобто майже третина населення планети. Регіональний розподіл користувачів Інтернет представлений на рис. 3.

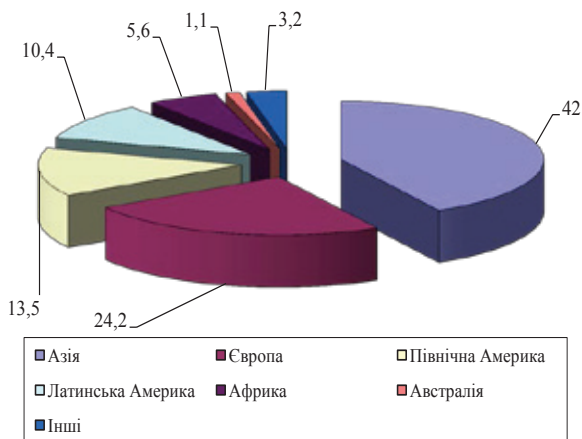

Рис. 3. Доступ до мережі Інтернет в регіонах світу
Джерело: Internet World Stats [10]

За охопленням населення всесвітньою павутиною лідирує Ісландія – 95% населення. Серед великих країн – Німеччина (83%), США (77,9%), Росія (49%), Китай (38,3%). В Україні Інтернетом користується 30% населення. Цікавим є розподіл мовної аудиторії Інтернет. Частка користувачів англійською мовою падає (у 2012 році вона складала 27% проти 80% у 1996). Найзначніше зростає частка користувачів, що віддають перевагу китайській мові (у 2012 році 24%). Далі з великим відривом йде іспанська мова (8% користувачів). У першу десятку найбільш використовуваних в Інтернеті мов входить і російська – 59,7 млн. користувачів [10].

Завдяки Інтернету студенти і викладачі отримують доступ до найбільших архівів знань світу, супутникових метеостанцій і тисяч інших дослідницьких і освітніх джерел. Інтернет здатний забезпечити можливість дистанційного навчання. Викладачі можуть працювати в мережі не лише із студентами, але і співпрацювати зі своїми партнерами по усій земній кулі. Інтернет є тією інфраструктурою, яка потрібна усім навчальним закладам.

Можливості Інтернету в освіті дозволяють зробити процес навчання доступнішим і швидшим для будь-якого користувача мережі. На кожному етапі навчання можливості Інтернету дають різний результат, залежно від поставленої мети користувача. Створюються такі умови для учня, при яких він, незалежно від географічного місця положення, матеріального рівня, рівня освіти може отримати необхідні йому знання в необхідному обсязі [11].

Процес інформатизації має такий міцний потенціал і, звичайно, збереже свою стратегічну значущість в розвитку цивілізації, оскільки інформатизація є потужним каталізатором багатьох інших процесів розвитку суспільства, у тому числі, створення і впровадження інновацій, нових технологій, а також науки, освіти і культури [11].

Соціальні фактори представлені насамперед населенням та його добробутом. У табл. 2 представлені дані щодо чисельності населення та ВВП на душу населення в деяких країнах світу.

Про що можуть свідчити наведені дані – про доступність та якість освіти для населення даних країн. Прийнято вважати, що чим більше дохід людини, тим більше вона потребує якісних освітніх послуг, продуктів. Крім того, дохід людини може свідчити і про можливість закор-

донної освіти, що вже безпосередньо впливає на конкурентну боротьбу на міжнародному ринку освітніх послуг.

Таблиця 2
Чисельність населення та ВВП на душу населення в деяких країнах світу (дані за 2012 р.)

Країна	Чисельність населення	ВВП на душу населення, дол. США
Данія	5 602 628	41 388
Швеція	9 555 893	42 217
Фінляндія	5 449 500	38 230
Україна	45 455 065	7 418
Швейцарія	8 036 917	52 063
Білорусь	9 464 400	15 579
Франція	63 704 091	35 845
США	317 120 000	49 965
Угорщина	9 906 000	21 570
Великобританія	62 989 551	35 819
Нідерланди	16 836 625	42 938
Польща	38 533 299	21 903
Литва	2 971 905	23 487
Німеччина	82 020 688	40 394
Словаччина	5 404 322	24 986
Молдова	3 559 500	3 424
Росія	143 566 200	23 549
Румунія	21 305 097	16 518
Всього у світі	7 095 217 980	85 537 787 млн. дол. США

Джерело: Всесвітній банк [8]

Щодо такого фактору, як поведінка споживачів, тут важливо приділяти увагу сегментації та розробці пропозицій для виділених сегментів. Постачальниками та посередниками в глобальному освітньому просторі виступають освітні заклади, науковці, викладачі, тренери, громадські організації, асоціації та інші суб'єкти, які розробляють, пропонують та реалізують на світовому ринку освітні стандарти, продукти та послуги.

Конкуренція найбільш яскраво представлена на світовому ринку вищої освіти, де обертається більше 100 млрд. дол. США. В умовах світової глобалізації і інтернаціоналізації освіти одним з найбільш важливих проявів конкурентних переваг системи освіти можна рахувати результати експорту освітніх послуг. Такі результати відбивають вибір споживачів, у тому числі за параметрами, що не мають формалізованої оцінки (наприклад, якість освіти), але які все ж тим або іншим чином оцінюються студентами.

За останні тридцять п'ять років число іноземних студентів (тобто, студентів, що навчаються поза країною їх громадянства) в секторі вищої освіти виросло більш ніж в чотири рази: від 0,6 млн. в 1975 році до 3,7 млн. в 2009 році. За результатами дослідження ОЕСР, проведеного серед 8 країн (США, Канада, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Російська Федерація і Сполучене Королівство), найбільша доля іноземних студентів була відмічена у Сполучених Штатах, і з кожним роком ця доля тільки збільшується (рис. 4) [12].

Держави у всьому світі усвідомлюють необхідність і вигоду експорту освіти. У деяких країнах прибуток від експорту освіти є одним з основних джерел доходу країни. Наприклад, вища освіта в США є п'ятою статтею експорту послуг у країні.

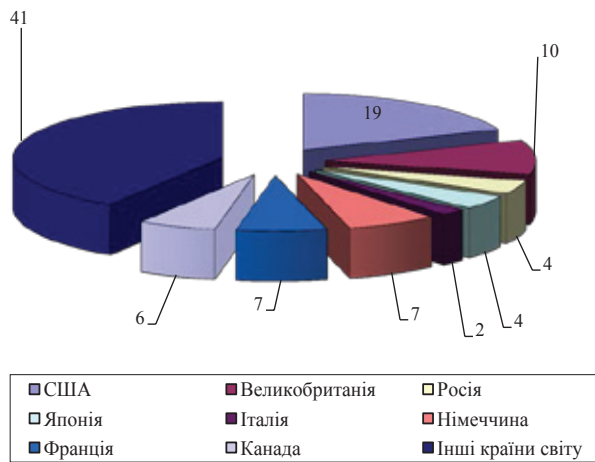

Рис. 4. Доля іноземних студентів в деяких країнах світу у 2011 р., % [12]

Джерело: Організація економічного співробітництва та розвитку

Сукупний економічний ефект від навчання одного іноземного студента коливається від 50-65 тис. дол. (студенти Кембриджа або Гарварду) до 15-20 тис. дол. (провінційні вищі навчальні заклади Канади і Австралії). У національні економіки розвинених країн світу надходить 100-120 млрд. дол. від іноземних студентів, половина цих грошей безпосередньо йде в освітні заклади.

Водночас, експорт послуг вищої освіти не єдиний напрям конкурентції в глобальному освітньому середовищі. Конкурують між собою і освітні продукти та суб'єкти ринку, які стоять

за їх розробкою. До цієї категорії можна віднести навчальну літературу, методики викладання та навчання, комп'ютерні програми, бібліотеки тощо.

Найвпливовішими контактними аудиторіями в глобальному освітньому середовищі сьогодні є неурядові організації, але з могутньою державною підтримкою. Таких організацій чимало: DAAD (Німеччина), British Council (Великобританія), CIMO (Фінляндія), IDP Education Australia (Австралія), EduFrance (Франція), NAFSA (США) та інші. Деякі з них займаються виключно освітою, а деякі захоплюють суміжні сфери – культуру і мистецтво. У щоденну практику неурядових освітніх організацій входять сотні проектів: вони підтримують програми розповсюдження рідної мови, організовують обмін студентами й ученими, надають інформаційно-консультативні послуги, просувають національну освіту, конкретні навчальні заклади і програми тощо.

Висновки і пропозиції. Пропозиція у сфері освіти стає все більш різноманітною у міру розвитку знань. Обмеженість освітніх систем окремих країн, глобалізація світової економіки примушують учнів та студентів шукати альтернативні пропозиції послуг освіти. У більшості країн, що експортують послуги освіти, ведуться дослідження ринку освіти і розробка маркетингових стратегій. Багато навчальних закладів прикладають великі зусилля, щоб стати ще привабливішими для іноземних учнів та студентів. В таких умовах вивчення та ретельний аналіз структурних елементів глобального освітнього середовища дозволяє значно підвищити ефективність маркетингових стратегій національних освітніх систем.

Список літератури:

1. Мудрак В. Інформаціологічні тенденції розвитку вищої освіти України в глобальному світовому просторі. // В. Мудрак. – Наукове видання «Філософія освіти», № 1, 2006. – С. 101-108.
2. Черникова Н.В. Глобальное образование: дефиниции и концепции. – Новочеркасск : НПВ, 2004. – 36 с.
3. Лиферов А.П. Глобальное образование – путь к интеграции мирового образовательного пространства. – М. : ИНФО, 1997. – 108 с.
4. Павленко А. Університетська автономія в системі конкурентоспроможного розвитку вищої освіти // А. Павленко. – Науковий журнал «Університетська освіта», № 1, 2011. – С. 6-13.
5. Higher Education to 2030. Volume 2: Globalisation. OECD, 2009.
6. Каленюк І. Сучасні тенденції розвитку освіти у глобальному середовищі // І. Каленюк. – Науковий журнал «Університетська освіта», №1, 2011. – С. 20-26.
7. Садовничий В.А. Высшая школа России: традиции и современность. Доклад на VII съезде Российского союза ректоров // Almamater (Вестник высшей школы). – 2002. – № 12. – С. 7-13.
8. Data refer mostly to the year 2012. World Development Indicators database, World Bank. Database updated on 1 July 2013. Accessed on 2 July 2013.
9. Загальна декларація прав людини // ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 [Електронний документ] – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/995_015
10. Internet World Stats [Електронний ресурс] – Режим доступу: - <http://www.internetworldstat.com/>
11. Колин К.К. Информационные технологии – катализатор процесса развития современного общества / К.К.Колин // Информационные технологии. – 1995. – No1. – С. 2-8
12. Organization for Economic Cooperation and Development's: Comparative Indicators of Education in the United States and Other G-8 Countries: 2011, OCTOBER 2011. – URL: <http://nces.ed.gov/pubs2012/2012007.pdf>

Красовская Е. Ю.

Днепропетровский университет имени Альфреда Нобеля

ГЛОБАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО

Резюме

В статье рассмотрено образование с позиции глобализации и маркетинга. Обоснована структура глобального образовательного пространства. Автор выделяет и анализирует основные факторы глобального образовательного пространства.

Ключевые слова: образование, образовательная система, глобализация, макро- и микрофакторы, глобальное образовательное пространство.

Krasovska O. U.

Dnipropetrovsk University named after Alfred Nobel

GLOBAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Summary

In the article education is considered from position of globalization and marketization. The structure of global educational space is reasonable. An author distinguishes and analyses the basic factors of global educational space.

Key words: education, educational system, globalization, macro- and micro-factors, global educational environment.